Sydvästra Upplands (Enköpingstraktens) Macrolepidoptera.

(Jämte några microsanmärkningar.)

Av

ERIK G. VRETLIND.

Alltsedan hösten 1906 har författaren studerat ovannämnda trakts fjärilfauna och kan dock icke giva en fullständig förteckning över den. Orsakerna äro två: dels i regeln bortovaro under somrarna, dels bristande krafter till nattfångst. 1919 tillbragtes dock juni och juli här och kännedomen om sommarfaunan utvidgades visserligen, men till följd av sömnlöshet och kraftnedsättning därigenom blev resultatet icke på långt när så rikt som skulle ha behövts.

Nattfångst vid cykellyktas sken, ibland med lockbete, har dock några gånger bedrivits, dels i april, dels i aug.-sept., med lyckat resultat ca 8 ggr, mest i april. Det är dock ganska få arter, om vilkas förekomst endast på denna väg kännedom vunnits, tillfällighetsfynd på dagen och larvfångst ha, fast sparsammare, givit detsamma. Men som nattfångst måste ju ock räknas allt vad stadens utkanters och parkers forna gatulyktor — acetylén med glödstrumpa — givit, och det är icke litet. I synnerhet på hösten; på våren upphörde belysningen då för tiden i slutet av april. Somliga höstkvällar kunde massor av fjärilar slå ned på lyktrutornas omramning. Tvänne lyktor i stadens hörn jämte poliskontorets i dess mitt brunno hela nätterna; där blevo åtskilliga kvarsittande till nästa dag och kunde i fullt dagsljus bekvämt nedpetas med ett fint spö. Den tidiga vårfaunan och höstens kunna därför anses i det närmaste klara, föga torde finnas att lägga därtill, men i synnerhet i den fauna, som uppträder nattetid $^{15}/_{5}$—$^{15}/_{8}$, är det som luckorna finnas. Larvfångst har som nämnts givit mycket, trädens och buskarnas ha studerats, men örternas och markens mindre lätt tillgängliga äro för författaren ännu till stor del okända. — Den nuvarande elektriska stadsbelysningens (sedan hösten 1915) glasballonger erbjuda icke lämpligt fotfäste för djuren och sitta för högt för forskaren; somliga, som måtte ha någon öppning, utgöra fällor, i vilka flygande nattinsekter av olika ordningar hopas. En höst erhöll förf.

på begäran ett par sådana behållningar. Det mesta av fjärilar var alldeles avnött och urblekt, gult, obestämbart, men där funnos dock en hel del, som kunde identifieras, icke mindre än 26 sommar- och höstarter från och med Hadena lateritia och Cleoceris (juli) till och med Orrhodia vau punctatum och Poecilocampa (sept.-okt.). Ingen var dock helt ny för trakten. Intressantast 3 ex. av Celaena Haworthi, vilken förut var ett unicum här.

Då ingen utsikt finnes att någonsin kunna ge en fullständig artlista, vill förf. härmed åtminstone meddela vad som kan tänkas vara mera märkligt. Främst synes detta vara förekomsten av *Ptilophora plumigera*, *Arctia aulica*, *Orthosia macilenta* och *Phorodesma pustulata*.

Ptilophora plumigera.

Denna sedan många år i Sverige kända notodontid (ex. i Riksmuseum tagna av lektor C. Johansson i Västerås $^{10}/_{10}$ 1868) har, underligt nog, hittills i litteraturen endast anmärkts där och från Värmland (Tullgren & Wahlgren, Svenska Insekter 1921). Enligt benäget meddelande av tandläkare Nordström är den också tagen i Mellerud på Dal och i Uppsala. Den fanns i Enköpings båda stadsparker varje oktober de första åren av min därvaro, sittande på de tända lyktorna (endast ♂♂) tillsammans med ♂♂ av Hibernia defoliaria, H. aurantiaria och Cheimatobiæ, men försvann alldeles efter 1911 (liksom ock H. aurantiaria sedan dess varit sällsynt i staden). Med hösten 1915 försvunno ock, som nämnt, dessa lyktor, som ensamma givit kunskap om artens förefintlighet, men den hade då redan saknats några år. 20 juni 1925 hittades på muren kring Enköpings-Näs kyrkogård (1,2 mil utåt Mälaren) under lönnar (artens näringsväxt) en sjuk larv, som såg ut att tillhöra den. 1931 lyckades det omsider att där nedslå ett par friska larver. De skilja sig från SPULER's färgbild (i Die Raupen der Schmetterlinge Europas) endast genom saknaden av vinkelstrecket på huvudets framsida. Efter sista hudbytet blevo de vitgröna såsom en Polia chi-larv, dock kunde ryggens mittparti mellan de vita längslinjerna hålla sig saftgrönt. Den undre av de två fina sidolinjerna på de tre första segmenten blekgul, annars vit. Strax före midsommar gingo de i jorden, där de spunno en rätt stadig jordkokong. Kläckning 21 o. 23 oktober, bägge ♂♂ (♀ har förf. ännu aldrig sett). Då hade emellertid redan åter ett ♂-exemplar visat sig i staden, inkommet i realskolans bönsal vid vädring i kvällsmörkret med belysning i salen, 20 år efter att den sist observerats därutanför! — Antagligen är denna fjäril utbredd över hela södra Sverige men har förbisetts, så svår som den är att anträffa. Hibernia- och Cheimatobia-♂ finner man på dagen på väggar och plank med aldrig denna; den

måtte hålla sig dold på de gulnade bladen, med vilkas färg den makalöst överensstämmer, i (lönn)fruktsamlingarna eller överhuvudtaget ute på kvistarna. De unga larverna likna mycket *Ch. brumatas*, det är bukfötterna, som röja dem.

Arctia aulica.

30 maj 1918 uppvisade en skolpojke en nykläckt fjäril, som han erhållit ur en samma vår utanför staden påträffad larv. Det dröjde 6 år, innan förf. lyckades hitta någon, och då berodde det på den tillfälligheten, att larverna höllo till i kanten av Stockholmsvägen och kröpo ut på denna. Det var i slutet på augusti. Några ex. hemfördes, men blott en levde över vintern och uppföddes inomhus. När den spunnit in sig till förpuppning, bröto emellertid en massa parasitstekellarver ut. Efter många fåfänga besök på fyndplatsen hittades där omsider i maj en ganska vuxen larv, liggande helt öppet. Det blev dock samma resultat. I aug.-sept. voro åter larver på landsvägen sammastädes, två levande och en överkörd. De togos hem och groblad (Plantago major) inslogs i kruka att stå till tjänst nästa år. När dessa plantor i början på mars kommit i farten, intogos larverna i eldat rum och släpptes under tygnät i krukan. En kom ut genom ett obemärkt hål och fastnade i en liten spindels väv under en möbel men var dess bättre icke av denne förgiftad utan fortsatte efter återförandet att äta och växa. Påfallande var skillnaden mellan dessa friska larvers och föregående årets parasiterades uppförande. De sistnämnda sutto gärna uppe under nätet och solade sig, dessa friska visade sig just aldrig (mossa var inlagd kring näringsplantorna); förf. måste emellanåt avtaga nätet för att förvissa sig om att de funnos kvar. Man såg ju dock, att det ätits på bladen, men gärna nederst vid skaften bland mossan, så att skivan vissnade. Detta torde förklara, varför det icke är lätt att hitta dem ute om våren. På hösten var ju förhållandet helt annat, då kröpo de livligt omkring på öppna vägen. Motsvarande torde gälla t. ex. Arctia caja, vars larver så lätt hittas på hösten men äro mer gömda om våren, och Diacrisia russula, vars larver förf. aldrig funnit annat än höstetid. (*Gastropacha quercus v. callunae* visar sig ock uppe i buskar före övervintringen och även vid första uppvaknandet med vårens inträde, men sedermera har förf. blott en gång träffat en; de lära hålla sig gömda nere vid marken om dagen.) — De båda aulicalarverna spunno in sig 1 och 9 april och förpuppades senast 6 och 13; kläcktes 1 och 4 maj, ♂ och ♀.

Orthosia macilenta.

Huruvida denna är blott tillfällig, kan ännu icke säkert sägas. Det var 1929 som larverna träffades på Drottninggatans lindars adventivskott på stammarna. Förf. såg, att det var någon ny men glömde bort den under sommaren. 4 sept. kläcktes emellertid ur burkarna en orangegul fjäril, som vid närmare undersökning visade sig vara denna art. Då dök minnet upp av de okända larverna, vilkas utseende stämde med bilden i Hoffman-Spulers larvbok till den nu kläckta arten. En såsom hithörande misstänkt larv, funnen 1930 ute i Näs sn, konserverades. Först i år (1932) omtalas den från annan plats i Uppland nämligen i en till Entomologiska föreningen av dess stipendiat B. Lekander ingiven berättelse. Den är av honom träffad på Runmarö och ön Malmalandet intill den förra. Nordligaste publicerade fyndort förut var Fliseryd vid Mönsterås (Welander).

Phorodesma pustulata.

Ett par larvhus nedslogos vid ruskning av ek i Haga ekbackar (Svinnegarns socken) $^{10}/_{6}$ 1927. Det ena blev tyvärr bortkastat, innan förf. märkte »skräptussens» värde. Det andras larv åt icke vidare, spann blott fast en del erbjudna lavar på det egendomliga huset av ekens knoppfjäll. Förpuppning först 24 juni, kläckning 6 juli. Ur ett larvhus 1930 på annan lokal nära Mälaren i Näs sn kom två parasitflugor. 1932 tvänne larver vid Hjulsta färja vid Mälaren (Näs sn), kläckta i juli.

Översikt över andra nämnvärda icke-ubiqvister.

Parnassius apollo mest vid Mälaren. *Aporia cratægi* sällsynt, endast vid Mälaren.

Colias palæno icke vidare allmän (näringsväxtens förekomst rätt måttlig).

Limenitis populi sedd både i staden och vid Ekolsunds station av apotekare Fritz Wennerberg. (Ekolsund är en känd plats vid nordändan av en Mälarvik, 1,7 mil Ö. ut från Enköping.) I Österunda, 2 mil N om Enköping, sedd av en skolpojke. 1925 anträffade förf. i Enköpings-Näs sn tre fullväxta larver, förpuppning $^{6-8}/_{6}$, imagines $^{19-20}/_{6}$. (Det året måtte ha varit ett gott år för arten, ty samma sommar såg förf. fjärilen både i Småland och Stockholms stad.)

Vanessa cardui och *V. atalanta* rätt sällsynta gäster, den förra t. ex. 1931 både i början på juni och i flera ex. på olika ställen i slutet av augusti. *V. io* alla år.

Argynnis paphia finns. Av *Melitæa* endast *athalia* och *cinxia* iakttagna.

Lycaena cyllarus sällsynt. *L. minima* än sparsam, än mer allmän. *L. arion* v. *alconides* endast det »gyllene året» 1910.

Thecla w-album t. a. *Zephyrus betulæ* både i och utom staden. *Z. quercus* konstant i Mälarsträndernas eklundar.

Nemeobius lucina har en lokalt mycket begränsad förekomst i Haga ekbackar i Svinnegarns sn; finns där alla år.

Syrichtus alveus vid Ekolsund; tror mig ock ha sett ett ex. i Haga ekbackar.

Acherontia atropos ett ex. hittat dött våren 1908. 1928 säger sig en skolpojke ha sett den i förstaden Fanna.

Sphinx ligustri a. *Smerinthus tiliae* icke sällsynt. *Deilephila galii* sparsam.

Poecilocampa populi stadig. *Trichiura crataegi* a., även i staden.

Lasiocampa ilicifolia på aspbuskar.

Endromis sällsynt, björkskog saknas. En levande ♂ lämnades mig av en lärjunge maj 1909; en ♀ tillsändes mig av en lärare från Tillberga i Västmanland, 27 km V om Enköping, 1921.

Saturnia pavonia troligen icke vidare allmän. Vid fyra tillfällen under åren 1908—1931 har jag kommit över den, som larv, puppa eller imago.

Harpyia och *Cerura* alla arterna; *C. bicuspis* dels ss imago på en gatlykta 20/8! 1914, dels ss larv 29/8 1918.

Stauropus fagi sällsynt. Fullväxt larv vid Tillinge kyrka 16/8 1914; yngre larv på Oknön på ek juli 1919.

Pheosia, bägge arterna. *Pygæra anastomosis*: ett par kullar i maj 1910. *P. anachoreta*: larver, tagna på sälg, visades mig vid Ekolsund i aug. 1915 av hr Bertil Wennerberg.

Orgyia gonostigma: larver funnos i skogen vid Uppsala- och Stockholmsbanorna 1917 och 1918; sedan omöjliga att anträffa.

Dasychira fascelina sparsam. *D. abietis* 1911.

Craniophora sedd vid ett tillfälligt besök på högsommaren.

Acronycta aceris, *euphorbiae*, *tridens*, *psi*.

Agrotis fimbria, *A. exclamationis*, *A. golygona*, *A. baja*, *A. rubricosa* a., *A. brunnea* Ekolsund; *A. xanthographa; A. praecox* tycks ha fast uppehåll på grusåsen; *A. simulans*.

Epineuronia bägge arterna. *Mamestra serena*, *M. reticulata*.

Dianthoecia albimacula, *nana*, *carpophaga* v. *capsophila*, *capsincola*.

Ammoconia 1 ex. *Polia polymita* flera gånger; *Miselia oxyacanthae* likaså.

Thalpophila matura 1 ex. *Nænia typica*. *Hadena porphyrea* 1 ex. *H. illyrica* 1 ex.

Trachea atriplicis larver på Polygonum amphibium vid hamnen 1927 men även sedd andra år.

Jaspidea celsia stadigvarande. *Helotropha leucostigma* i Typha i »dyarna» utemot Mälaren. *Celæna Haworthi.*

Hydroecia nictitans, paludis, micacea. För bestämning av den mellersta arten har jag att tacka tandläkare Nordströms välvilja.

Tapinostola fulva stadig, riklig. — *Leucania obsoleta* var icke sällsynt i vassen i »dyarna» 1917—18.

Charadrina alsines. Amphipyra pyramidea stadig, fast icke massvis.

Taeniocampa populi utbredd men sparsam. *T. stabilis; T. opima* t. a. *T. pulverulenta:* 1919 larver massvis men eljes icke så allmän.

Dyschorista suspecta. D. fissipuncta: en larv på pyramidpoppel.

Plastenis retusa på skörpil på Mälarstranden. *P. subtusa* en larv 1928 på asp vid Mälaren.

Xanthia citrago konstant, både på stadens planterade lindar och vildlind vid Mälaren. *Abrostola urticæ,* dock icke sedd på senare år.

Xylina socia på olika tider och lokaler. *X. lambda; X. furcifera* på ön Skarpan 1928. *Calocampa solidaginis* stadig på odonris i skogen.

Brachyonycha nubeculosa stadig. *Dasypolia templi* a.

Dichonia aprilina vilkens larver om dagen sitta på ekstammarna och därför icke så lätt nedruskas, hittades omsider våren 1930 på Ängsö i Västmanland, 1/2 km från Uppsala läns gräns; 1931 vid Ekolsunds station och 1932 vid Hjulsta färja (Näs sn).

Calophasia lunula: larver 1915 vid Ekolsunds station, anträffade av hr Bertil Wennerberg.

Cucullia lactucæ: larv en gång vid staden och en gång på Oknön (förf. återkommer efter sommarsemestern väl sent för att finna den).

Erastria uncula på kärräng vid Mälaren; på dylik i barrskog vid Grillby (närmaste station Ö om Enköping).

Prothymia viridaria flerestädes.

Catocala fraxini 3 gånger imago. *C. promissa* vid Mälaren i ekskog, dels S om staden, dels vid Ekolsund. Larv än av ekkvistens färg med ljusa »lavfläckar» på ryggen, än helt grönvit med svarta småfläckar. Imago går bra på lockbete. 1924 togs ett ganska friskt ex. 4 sept., men 1925 voro 13 aug. exemplaren illa nötta.

Laspeyria flexula: larver om hösten på lavklädda granar, regelbundet.

Parascotia fuliginaria ett ex. *Zanclognatha tarsipennalis.*

Herminia barbalis a. *Standfussia emortualis* ett ex. vid Lundby (8 km V ut).

Hypena rostralis ett ex. *Brephos nothum* funnen i Tillinge, Svinnegarns och Boglösa socknar.

Nemoria lactearia; N. viridata ett ex. i Haga ekbackar 1927.

Acidalia dimidiata, virgularia, pallidata, emarginata, incanata, remutaria.

Pellonia vibicaria t. a. *Zonosoma pendularia* och *punctaria.*

Ennomos alniaria och *E. fuscantaria* (1911; 1917) på lyktor i staden; *E. erosaria* rätt många ex. 1919 på ek vid Mälaren.

Selenia lunaria åtskilliga ex. 1917, 1918. *Himera pennaria* konstant, t. a.

Plagodis dolabraria. Epione apiciaria och *parallelaria* ett ex. av vardera; behöver icke betyda sällsynthet, då förf. alltid är borta under deras flygtid.

Macaria alternaria ett ex. *Ellopia prosapiaria. Numeria pulveraria* konstant. *Epirrhantis pulverata* konstant men i ringa individantal.

Phigalia pedaria: att döma av larverna icke sällsynt; fjärilen dock svår att träffa. Den första visades mig 1910 av en skolpojke; icke förrän 1918 kunde jag själv hitta först ♀, sedan ♂. Även sedermera har det varit undantagsfall att hitta den. Alltid i förra hälften av april, samtidigt således med noctuiden Brachyonycha nubeculosa.

Gnophos sordaria och *G. myrtillata.*

Boarmia cinctaria a. *B. ribeata, crepuscularia, jubata, punctularia.*

Phasiane petraria flerestädes. *Lobophora viretata* ett ex. 1916, taget av en skolpojke. *L. sexalata* t. a.

Arichanna melanaria i fuktig skog med odon och skvattram vid Uppsalabanan.

Mesotype virgata sällsynt. 1 ex. på åsen i maj 1914; 1 ex. i eklund i Fanna (intill staden) 7/6 1928.

Triphosa dubitata t. a. *Eucosmia certata* både vid staden och ute på Bryggholmen i Mälaren.

Larentia badiata på vårkvällar, där Rosa-buskar växa. *L. cervinata* ses då och då om hösten på husväggar i staden. *L. cognata, firmata, suffumata, L. nigrofasciaria* 1913 och 1931. *L. nebulata* Thnbg. icke sällsynt. *L. pupillata, lugubrata, galiata, quadrifasciaria, fluctuata, cucullata, silaceata, candidata, luteata, obliterata. L. fulvata* omsider 1926 ett par larver nära Ekolsunds station; huvudet var dock icke brunt, såsom anges i Nordens Fjärilar.

Phibalapteryx tersata på olika håll. *Collix sparsata.*

Tephroclystia debiliata, chloerata, oblongata, subnotata, denotata (på Campanula rapunculoides vid Realskolan).

Sarrothripus revayanus varr. *ramosanus* och *degeneranus*.

Earias chlorana icke sällsynt. *Hylophila prasinana* t. a.

Chloëphora bicolorana: larver 1927 vid staden och 1931 en vid Mälaren.

Spilosoma mendica ses då och då. *Parasemia plantaginis*.

Nudaria mundana har särskilt iakttagits på kyrkogårdar; förpuppas t. ex. på deras murade portaler. *Cybosia mesomella*.

Några *microlepidoptera*.

Psyche: en av de stora arterna (unicolor?), dels tomma hus, dels levande hanlarver, vilka tyvärr dött. Den ena på Oknön (hur har arten kommit över dit?). F. ö. *Ps. opacella, hirsutella*, och *graslinella*. Den första (= Ps. atra) den allmännaste.

Trochilium apiforme imago 23 aug. 1915 vid Ekolsunds station. F. ö. är traktens Sesiid-fauna alldeles okänd. Som författaren på andra orter iakttagit minst 5 arter, kan detta icke tillskrivas personlig oförmåga.

Åt micros f. ö. har förf. ägnat föga uppmärksamhet; som anmärkningsvärda fynd må endast nämnas:

Psecadia bipunctella: larv på den i stadens grusgrop rikligt flororande Echium 1919; *Ps. pusiella* larver våren 1926 på Pulmonaria på Koholmen i Mälaren vid Nybyholm i Näs sn.

Chimabache phryganella en ♀ på realskolans vägg något av de första åren.

Fjärilar, som *icke* blivit funna.

Här omtalas icke de luckor, som få tillskrivas författarens bortovaro om somrarna, icke heller Roslagsfjärilar ss *Parnassius mnemosyne*, eller i Uppland (och Västmanland) tillfälligtvis och ytterst sällsynt funna ss *Melitæa maturna, Clisiocampa castrensis*, Aglia tau och *Hibernia marginaria*, utan sådana, som man rimligen kan vänta sig, men som förf. antingen tror saknas eller hittills förgäves särskilt sökt. Några av dem finnas troligen ändå!

Vanessa polychloros, Argynnis niobe, Lycæna orion, Coenonympha hero, Odontosia carmelita, Drymonia, Setina irrorella, Orthosia helvola, Abrostola triplasia, Catocala nupta, Angerona prunaria, Lythria bägge arterna, *Scotosia transversata* (av Brundin tagen i Kalmar sn. 27—28 km Ö ut), *Larentia dotata, Abraxas grossulariata, Euchelia jacobææ* (näringsväxten saknas).

Artantalet funna macrolepidoptera är 400; det kan med visshet åtskilligt utökas, särskilt med nattflyn och mätare.

Jämför man med Stockholmstrakten, så är faunan här påtagligt fattigare. Alldeles detsamma gäller om den högre floran. I bägge

fallen kan det delvis vara blott skenbart, då vid Stockholm så många fler ha arbetat. Men författaren är övertygad om att det verkligen *är* fattigare längre inåt Mälaren. I fråga om växtvärlden spelar berggrunden en roll genom sin kalkstenshalt på flera av öarna i Stockholms skärgård, men i bägge fallen torde havets mildrande inflytande på klimatet vara en viktig faktor; det är särskilt sydliga arter, varpå Stockholmstrakten och Roslagen är rikare. Exempelvis: *Vanessa polychloros*, *Lasiocampa potatoria*, *Clisiocampa castrensis*, *Abrostola asclepiadis*, *Angerona*, *Perconia*, *Lythria*.

Bledius orientalis sp. n.

Von

JAN ROUBAL.

Eine Art aus der Verwandschaft des *occidentalis* Bondr., *cribricollis* Heer. *dissimilis* Er. und dem *occidentalis* am nächsten stehend. Es genügt, seine Charakteristik auf Grund der Vergleichung mit den verwandten Arten zu deuten: die Färbung ist jene des *dissimilis*, die Mikroskulptur des Kopfes dicht und ziemlich stark, nur auf dem Clipeus ein wenig schwächer, der extrem schmale Rand des Vorderkopfes glatt, daher ist der Kopf noch matter als bei dem *dissimilis*, die Punktur des Kopfes etwa wie bei dem *occidentalis*. Die Länge der Fühler, besonders jene der vorletzten Glieder wie bei dem *cribricollis*.

Der Halsschild so lang wie breit, seine Seiten in der vorderen Hälfte ziemlich parallel, dann allmählich gerundet, seine Hinterecken fast noch mehr stark abgerundet als bei dem *occidentalis*, seine Mikroskulptur gleicht jener des letzteren, vor dem Vorderrand besonders gut bemerkbar; die Punktierung fast etwas schwächer als bei dem *occidentalis*, so dicht wie bei dem *dissimilis*, die mittlere unpunktierte Zone ziemlich schmal. Die Flügeldecken ziemlich breit, etwas kürzer als bei dem *dissimilis*, ihre Punktierung wie jene des *occidentalis*. Die Beschaffenheit des Abdomens wie bei dem *dissimilis* und *occidentalis*. Das 6. Abdominalsternit wie bei dem *cribricollis*, aber die seitlichen Zähnchen sind kürzer und schwächer.

Die erwähnte neue Art unterscheidet sich von dem *occidentalis*: durch den breiteren, grösseren Körper, durch den matten, in der